

"קרוב לענין זה", כלומר היסוד שעליו בניתי פירוש זה הפרשה מצאתי ל"רבי אליעזר" וכו'.
[כ]

ורבותינו דרשוהו לענין שלמעלה.

כלומר אני קשרתי "וידבר אלהים" לבד שמוסב למעלה, והם קשרו כל הפרשה למעלה, לפי (דברים) [שהם] סוכרים שהמשפט שדבר עמו על מה שאמר "למה הרעותה" הוא אומר "וארא אל אברהם". וקשרו הם ז"ל גם כן "וגם הקימותי" שהוא שדבר אתו (הוא) משפט שהרי האבות [לא] הרהרו וכו' כמו שפירשנו. (וחז"ל) [נורש"י] הקשה עליהם: שכיון שכוונת הכתוב לומר שהאבות לא אמרו לו מה שמו לעולם, לא היה לו לתלות הדבר (כמו) [במה] שהוא לא הודיע (ם) להם, שזה אומר "לא נודעתי". אבל היה לו לומר: "לא שאלו" [דמה] שבת היה להם שלא ידעו ה', דאפשר הוא משום שלא רצה להודיעם, אף על גב דשאלו לו, אם כן במה שאמר "ושמי ה' לא נודעתי" (כמו שאמר) לא היה שבת להם, והיה לו לומר "לא שאלו לי". ואם (כן) זו תלויה בזו, שהנה כוונת הכתוב לומר: לא הוצרכתי להודיע שמי, שמצדן לא שאלו לי, ואם כן (היה לומר) כאילו אמר "לא שאלו לי", לזה אמר הרב שזה אינו כן, "שהרי תחילה" וכו'. ואם (כן אי) אפשר לשבחם שהיה להם מקום לשאול כשנראה להם פעם ראשונה ולא הודיע להם, שאז לא שאלו, ומשום זה היה משבחם, זה אי אפשר, "שהרי תחילה" רוצה לומר במראה ראשונה אמר לו "אני ה'" ואם לא שאלו היה משום שבמראה ראשונה הודיעם ששמו ה', ומה שבת יש להם בכאן. אבל בהכרח יש להם לומר שכוונת הכתוב, שאמר להם כן מעצמו, לא שהם שאלוהו (כמו שעשה להם). וכיון שכן, השבח להם הוא במה שלא הודיעם מצד שאלה, שהנה הם לא שאלוהו כלל. ואם כן הקושיא במקומה עומדת, שכיון שהשבח להם הוא שלא שאלו, היה לו לומר "ושמי ה' לא שאלו לי", וזו היא כוונת רש"י במה שאמר "ואם תאמר וכו' הרי תחילה". ואם כן אומר "ואם תאמר לא הודיעם", רוצה לומר, ואם תאמר (הוא) מה שאמר "לא נודעתי" [הוא] כאלו אמר "לא שאלו לי", ואם כן אין מקום להקשות להם כלל, הנה זה אינו כן, שהרי תחילה וכו'. ואם כן הקושיא במקומה עומדת. גם להלן תמצא במה שאמר "ואם תאמר" יותר על זה.
[כ]

עוד מצאתי³⁷: "ואם תאמר לא הודיעם" וכו' היה נראה שכוונת הרב באומר "שהרי תחילה" וכו'. הוא על זה הדרך: שהנה הוא הקשה: ואם תאמר כוונת הכתוב באומר לא נודעתי שלא הוכרחתי [להודיע] להם כמו שהוכרחתי להודיע לך, שהנה הכוונה היא בזה שלא שאלו לי, אבל הודעתי (לו מצד) [להם מצד], ואם תאמר היה לו כאילו אמר "לא שאלו לי", לזה השיב ואמר "הרי תחילה", כלומר היא היא הסיבה שלא שאלו לי, שהרי תחילה אמר להם כן, וכיון שהודיע להם מיד, לא הוצרכו לשאול כלל. אבל במשה שלא הודיע ה' מעצמו (ו) אין עליו אשם במה ששאלו, ואם כן זו היא הקושיא אחרת שנשתלשלה במה שאמר "ואם תאמר".

ויש צד תימה, שאם זו כוונת (חז"ל) [הרב ז"ל] היה לו להקשותה בראשונה בפני עצמה ולומר: איך אמרו ז"ל כמה פעמים נגלתי ולא אמרו לי מה שמך, והלא ידעוהו מצד שהודיעו להם, שהרי אמר להם בתחילה "אני ה'". אלא בודאי כוונת הרב באומר "הרי תחילה" וכו', כלומר וחזרה הקושיא למקומה, שהיה לו לומר "לא שאלו לי", כלומר לא ידעו זה מצד שאלה, כמו שהיה במשה שהוא בעצמו שאל, שהרי אני הוצרכתי להודיע להם, שהם לא היו שואלים לו כלל.

37. עיין לעיל בדפוס וכת"ק ד"ה ואם תאמר לא הודיעם.

ואם תאמר, על כל פנים יש מקום להקשות ולומר: כיון שהודיע ה' תחילה להם שמו, איך יצדק שיאמר "לא שאלו", שהרי היו יודעים השם, ולמה [נ]שאלוהו, ואם כן אין לו לרש"י להקשות לרז"ל על זה הדבר. אבל היה לו להקשות להם ולומר, שהרי אין הענינים שוים, שלמשה לא הודיעו מיד כמו שהודיע לאברהם בתחילה, ואם כן אין למשה אשם. ויקשה זה דקושיא נבדלת, שהנה נראה קושיא חזקה. ויש לומר³⁸, שבאומרו "תחילה", רוצה לומר שהנה משה בדיבור הראשון שאל מיד "מה שמו מה אומר", אבל אברהם בתחילת דיבור ה' אמר לו "אני ה'", וזה אומר "שהרי תחילה" וכו'. ואל יעלה בדעתך לומר שכוונת הרב באומר "והרי תחילה" וכו', רוצה לומר ואם תאמר והלא מעולם לא הודיעם ששמו ה', זה אינו כן, שהרי הודיעם ששמו ה', שזה הפירוש יתבטל מפני שהיה לו לרב להקשות זאת הקושיא בלתי משולשלת³⁹. ועוד, שאיך אפשר שחז"ל שכתו הפסוקים שאמר ה', ממה שלא יצוייר. אבל הכוונה בזה שרז"ל סוכרים שמה שלא שאלו האבות באי זה שם יתאמת הבטחתו, אם בה' או באל שדי, ואמנם משה חקר לידע אם קיום ההבטחה יהיה בשם ה' או בשדי. ועל זה מקשה הרב "הרי תחילה", כלומר אין הענינים דומים, שכיון שאמר [נ]אברהם בתחילה "אני ה'" לא יצטרך אל זו השאלה, שכן הידוע שיהיה אמת בשם ה' האמור [נ]ח קודם, אבל במשה שלא קדם לו שם ה' הוצרך לו לשאול באי זה שם יתאמת וכו'. ומעתה אין מקום להקשות לרז"ל שאיך השוו משה לאברהם, ואמנם אברהם לא היה צריך לדבר לאחרים, מה שאין כן במשה שהוא מצוה לאחרים, שהנה בזו שאמרנו אין מקום לקושיא זו.

(יב) ואיך ישמעני פרעה [זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה].
היה אפשר לפרש שאומר על דרך קושיא ולפי שאם הוא בקושיא יש להקשות, מה להם שכן הם בקוצר רוח, תאמר פרעה שאינו בקוצר רוח. לזה אמר שהוא קל וחומר, ויתיישב כן: ומה ישראל שהם בקוצר, ואני בא עליהם לבשרם על טובתם, לא שמעו אלי, קל וחומר לפרעה שלא ישמע. וצריך עיון למה פירש הרב זה אחר אומר "ערל שפתים", שהוא קודם בפסוק. [כ]

(יד) אלה ראשי וכו'.
היה אפשר לפרש על דרך המדרש [רש"י פסוק יג] צוה שיחלקו כבוד לישראל, כי הם אנשי מעלה, עם היות שהיו בצרת השעבוד, וזה שאמר "אלה ראשי" וכו'. ורש"י פירש על דרך הפשט, לא פירש כן. [כ]

(יח) [ושני חיי קהת] מחשבון הזה אנו למדים.
ומה שכתב הרב "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים", כבר תירצו רש"י במקומו [יב,מ] ויהיה כוונת הכתוב: ומושב בני ישראל הוא לתשלום ארבע מאות שנה. [כ]

(כ) דודתו כתרנומו אחת אבוהי.
[עיין רש"י]. [ק]
נזהר שלא נפרש על דרך אחר, מצד שלא נאמר שנשא אשה אסורה מן התורה, לזה אמר שהוא כפשוטו, כי עדיין לא נתנה התורה. [כ]

38. קושיא רבינו ותירצו נראים כחזרה על מה שאמר בקטע הסמוך.

39. אלא באופן ישיר.